

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Palvelualojen työnantajat ry (Palta) kiittää Opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua valmistelutyöryhmän mietinnöstä. Palta on EK:n suurimpia jäsenliittoja ja edustamme noin 2 500 palvelualoilla toimivaa jäsenyritystämme. Työllisyyden tuleva kasvu nojaa vahvasti palvelualoihin – uudet yritykset ja työpaikat syntyvät yksityisiin palveluihin. Vaikka laskusuhdanne on helpottanut palvelualojen osaaajapulaa, niin edelleen yritysten kasvua haittaavat sopivan ammatillisen osaamisen saatavuus. Onkin keskeistä, että myös tulevaisuudessa koulutusjärjestelmä pystyy tuottamaan määrällisesti ja laadullisesti työelämän tarvitsemaa osaamista Suomen kipeästi kaipaaman talouskasvun, huoltovarmuuden ja työllisyyden tueksi.

Palta pitää tarpeellisena, että nuorisoikäluokkien pienentyessä julkisten koulutuspanosten kohdentamista ja ennakointia tarkastellaan uudelleen myös pitkällä tähtäimellä. Nyt ehdotettu kunnianhimoinen ennakointimalli pyrkii tähän tavoitteeseen ja uusi malli on merkittävä muutos kansallisen koulutustarpeen ennakoinnissa. Aiemmin kansallinen ennakointi on pohjautunut työelämänä yhteistyössä toteutettuun toimialakohtaiseen osaaajatarpeen ennustamiseen. Nyt ehdotettu uusi malli pohjautuu työmarkkinasignaalien (työllisyyden ja palkkatason) tilastanalyysiin. Ehdotetun mallin heikkous on, että pahimmillaan analyysin pohjaoletukset tuottavat ratkaisuja, jotka tulevat pahentamaan työvoimapulaa ammatillisen koulutuksen sektorilla, lisäämään ylikoulutusta ja heiluttamaan alueellista työvoimakohtaantoa.

Palta pitää mallin heikkoutena lisäksi sitä, että esityksen valmisteluun ei ole osallistettu aidosti sidosryhmien kuten työelämän edustusta. Malli on valmisteltu täysin virkamiestyönä ja esimerkiksi osaamisen ja koulutuksen ennakoinnin lakisäätöinen toteuttaja Opetushallitus puuttuu kokoonpanosta. Nämä valmistelun puuteet heijastuvat ehdotetun mallin huonona osuvuutena työelämän alueellisiin ja toimialakohtaisiin osaaajatarpeisiin sekä myös työryhmäraportin vaikeasti lähestyttävänä kapulakielenä. Palta muistuttaa, että hyvään julkiseen hallintoon ja lainvalmisteluun kuuluu sidosryhmien osallistamisen lisäksi asiakirjojen laatiminen siten, että lausuja pystyy kohtuudella ymmärtämään muistion keskeisimmän sisällön.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Mallin ongelma isossa kuvassa on, että se ei tunnista toimialojen ja eri maantieteellisten alueiden elinkeinorakenteiden erilaisuutta. Lisäksi malli "vähättelee" ammatillisen osaamisen merkitystä yhteiskunnassa ja pahentaa palkkatulotarkastelulla matalamman palkkatason ammattilaisten osaajapulaa sekä uhkaa Suomen huoltovarmuutta. Malli ei myöskään tunnista niitä ammatillisen koulutuksen lohkoja, joiden tehtävissä toimimiselle on lakisääteinen tutkinto (esim. vartiointiala). Myös tulevaisuudessa periaatteena tulee olla, että jos työtehtävä edellyttää lakisääteisesti määrättyä ammatillista koulutusta, niin tätä vastaavaa koulutustarjontaa tulee olla yhteiskunnassa saatavilla.

Ennakointimalli ei huomio koulutustarjonnassa ja jatkuvan oppimisen kautta tapahtuvien muutosten vaikutuksia takaisin työmarkkinoille. Esimerkiksi kun jonkin osaajaryhmän korkeakoulutuksen tai uudelle alalle pätevöittävän jatkuvan oppimisen koulutusmääriä lisätään, niin tämä väistämättä vaikuttaa kyseisen ryhmän työllisyysasteeseen, voi synnyttää ylimitoitusta osaajatarjonnasta sekä synnyttää ammattiryhmien siirtymiä toisille aloille. Nämä muutokset tulisi myös huomioida ennakkoinnissa. Mallin heikkous onkin sen vahva sidos nykytilanteeseen. Nopean teknologisen ja maailmanpoliittisen murroksen aikana valtakunnalliset työmarkkinasignaalit päätösten pohjana ovat liian hitaita.

Palta pitää ehdotetun mallin suurimpana ongelmana ajattelutapaa, jossa julkisesti rahoitettua koulutustarjontaa ohjattaisiin vain koulutuksiin, joista on mahdollista työllistyä korkeamman tuottavuuden eli korkeamman palkan tehtäviin. Palkkakertymää käsitellään mallissa tuottavuuden mittarina ja malli määrittääkin varsin suoraviivaisesti matalapalkka-alan tehtävät yhteiskunnalle vähempi arvoisiksi. Itsessään jo palkan ja tuottavuuden suoraviivainen yhdistäminen on iso yksinkertaistus. Malli myös sivuuttaa sen, että yksilön palkkakehitykseen vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin henkilön koulutus (kuten työkokemus, työehtosopimukset jne.).

Palta korostaa, että koulutustarpeiden ennakkoinnilla ei tule pyrkiä jatkossakaan vaikuttamaan eri alojen tai tutkinnon suorittaneiden tulotasoon, vaan tämä on työnantajien ja työntekijöiden välinen kysymys. Ennakoinnin tehtävänä ei myöskään ole ohjata yhteiskunnan palkkakehitystä ja ennakkoinnin ei tule olla keino ohjata koulutustarjontaa vain korkeampipalkkaiseen tutkintoihin/ammattiteihin/tehtäviin. Näin toimiva ennakointimalli voi johtaa yhteiskunnassa tilanteeseen, jossa työvoimapula pahenee esimerkiksi huoltovarmuuden kannalta keskeisillä toimialoilla (esimerkiksi logistiikka, turva-ala, kiinteistön kunnossapito).

Pahimmillaan mallin mukaisessa koulutustarjonta-ajattelussa työnantajien on vain sopeuduttava koulutusjärjestelmän tuotokseen koulutusjärjestelmän tarvelähtöisyyden sijaan. Mallin mukainen korkeampiin tuloihin tähtäävä koulutustarjonta tuottaa todennäköisesti tilanteen, jossa työelämän välttämättä tarvitsemia alemman tulotason ammattilaisia ei enää kouluteta vaan ne tuodaan Suomeen maahanmuuton kautta. Malli siis kiihdyttää maahanmuuton tarvetta. Saman aikaisesti

mallissa ei kuitenkaan huomioida riittävästi viime vuosina kasvaneen kansainvälisten opiskelijoiden tai työperäisen maahanmuuton vaikutuksia työvoimareserviin ja tämän vaikutusta pitkän tähtäimen koulutustarpeeseen.

Ehdotettu ennakointimalli huomio laskelmissaan työvoimareservin koulutustarpeen laskennallisena pohjana. Jo pitkään on tunnistettu, että Suomessa on kohtaanto-ongelma, joka näkyy runsaana työttömien työnhakijoiden volyyminä ja samanaikaisena työnantajien kokemana osaajapulana. Syitä on useita, kuten esimerkiksi työvoiman heikko alueellinen liikkuvuus, työnhakijoiden osaamisen puutteet tai terveydelliset syyt sekä rakennetyöttömyys. Käytännössä tämä tarkoittaa, että työvoimareserviä muuttujana on haastava käyttää ennakointimallin pohjana, koska työvoimareservin tosiasiallinen käytettävyys sisältää liikaa epävarmuustekijöitä. Myös suhdannevaihtelujen vaikutukset tulisi huomioida mallissa, koska ne vaikuttavat tietyillä aloilla työvoiman kysyntään nopeasti.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

Lopuksi Palta huomauttaa, että sen sijaan että pitkän tähtäimen ennakointimalli toimisia suoraviivaisesti koulutusresurssien allokoinnin poliittisten päätösten pohjana, mallin tehtävänä tulisikin toimia toimialakohtaisen ja alueellisen osaamistarpeen määrittelyn tausta-aineistona ja dialogin välineenä.

Kunnioittavasti,

Palvelualojen työnantajat Palta ry

Tatu Rauhamäki

Johtaja, elinkeinopolitiikka

Milka Kortet

Johtava asiantuntija, elinkeinopolitiikka

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

-

Kortet Milka

Palvelualojen työnantajat Palta ry. - Elinkeinopolitiikka, osaaminen ja
koulutus